

Škálovaný sociogram aplikovaný vo výskume Emocionalizácia v prostredí výtvarnej výchovy

PhDr. Ján Belko, PhD.

Zuzana Heinzová, PhD.

Anotácia:

Príspevok prezentuje spôsob identifikácie sociálneho statusu žiaka v školskej triede pomocou sociometrického dotazníka bez obmedzenia voľby, ktorý autori použili pri zisťovaní experimentálnych zmien v emocionalizácii žiakov v rámci výtvarnej výchovy a jeho vplyve na sociálny status jednotlivých žiakov v školskej triede. Na zisťovanie sociálneho statusu boli použité dva indexy: Index akceptov škálovaného sociálneho statusu a Index nonakceptov škálovaného sociálneho statusu jedinca v sociálnej skupine.

V našom výskume Emocionalizácia v prostredí výtvarnej výchovy sme sa, o.i., zamerali aj na zisťovanie zmien v sociálnych vzťahoch v školskej triede pod vplyvom experimentálne uskutočňovanej emocionalizácie žiakov. Na zistenie vzťahov v školskej triede a ich zmien pod vplyvom emocionalizácie žiakov sme použili metódu sociometrie, pomocou ktorej sme zisťovali pozitívne aj negatívne voľby medzi žiakmi ako členmi sociálnej skupiny. Tieto pozitívne a negatívne voľby sa tak stali reprezentantami vysielaných a prijímaných akceptov a nonakceptov medzi členmi skupiny.

Vychádzali sme z predpokladu, že v rámci medziľudskej komunikácie vysieľa a prijíma každý subjekt akcepty a nonakcepty. Pričom ukazovateľ pomeru týchto vysielaných signálov nám môže avizovať sociálny status, ktorý si samotný jedinec aktívne utvára v rámci príslušnej society. *Utvorený sociálny status je, zdá sa,*

spätným výsledkom zložitých interakcií sympatií a antipatií, ktorých sa jedincovi v societe dostáva, a zároveň aj citovým reflektovaním prijímaných akceptov a nonakceptov. Ukazovateľ pomeru prijímaných signálov od jednotlivých členov society nám môže kvantifikovať úroveň statusu jednotlivca v societe. Preto sme sa v našom výskume snažili zamerať sa aj na explicitné vyjadrenie statusu žiakov v rámci akceptov a nonakceptov v ich školskej triede a najmä jeho pozitívnych zmien v rámci emocionalizácie žiakov.

Kvantifikovaný ukazovateľ pomeru akceptov a nonakceptov sme pracovne označili ako index škálovaného sociálneho statusu, pričom sme vypracovali dva indexy – Index akceptov škálovaného sociálneho statusu ($I_{A\check{s}s}$) a Index nonakceptov škálovaného sociálneho statusu ($I_{N\check{s}s}$).

Základný vzorec:

$$I_{A\check{s}s} = \frac{\text{počet akceptov}}{\text{počet nonakceptov}}$$

$$I_{N\check{s}s} = - \frac{\text{počet nonakceptov}}{\text{počet akceptov}}$$

Škálovanie statusov vzniklo pomerne jednoducho. Vychádzali sme zo základného pomeru medzi nonakceptami a akceptami získanými pomocou sociometrického dotazníka s neobmedzeným počtom volieb, pričom akceptami sme rozumeli pozitívne sociometrické voľby a nonakceptami negatívne sociometrické voľby v rámci sledovaných sociálnych skupín, v našom prípade školských tried. Pokiaľ prevažovali u jednotlivcov akcepty nad nonakceptami, vznikol v rámci celej sociálnej skupiny súbor pozitívnych sociálnych statusov, ktorý bol reprezentovaný Indexom akceptov škálovaného sociálneho statusu ($I_{A\check{s}s}$). Stredný súbor sociálnych statusov v rámci sociálnej skupiny

patrí takej proporcii, kde nonakcepty tvoria cca polovicu množstva akceptov, t.j. výslednou hodnotou je 1. Pokiaľ však prevažujú nonakcepty nad akceptami, vytvára sa súbor negatívnych sociálnych statusov v rámci sociálnej skupiny, ktorý je reprezentovaný Indexom nonakceptov škálovaného sociálneho statusu ($I_{N\check{s}s}$)(pre lepšiu orientáciu sme k tomuto Indexu priradili k výsledku znamienko „-“). To znamená, že základné rozdelenie výskumnej vzorky do týchto dvoch indexov sme urobili na základe porovnania prevažujúcich akceptov alebo nonakceptov. Podľa toho, ktorý počtom volieb prevládal, sme ho dosadili do čitateľa príslušného Indexu.

Takto získané výsledky sme v našom výskume využili na zistenie sociálneho statusu jednotlivých žiakov v ich školskej triede, ako aj na porovnanie predpokladaných zmien v statusoch, ktoré nastali po experimentálnom pôsobení v rámci emocionalizácie žiakov.

V našej experimentálnej vzorke (N=121 žiakov) sme zisťovali predbežné rozloženie výsledkov pomocou štatistického testovania normality rozloženia, ktoré sa potvrdilo. Špecifikom však bol fakt, že sumu 1 (teda rovnaký pomer akceptov a nonakceptov) sme do rozdelenia nezaradili, naproti tomu sumu 0 sme mohli jednoznačne prideliť buď k akceptom alebo nonakceptom.

Podľa zistených štatistických ukazovateľov (aritmetického priemeru a smerodajnej odchýlky) sme určili hladiny sociálnych statusov, ktorých bolo celkovo 5 pre sociálne statusy akceptov a 5 pre sociálne statusy nonakceptov. Kulminačný bod statusu akceptácie sme označili ako persona grata s absolútnou absenciou nonakceptov a kulminačný bod statusu nonakceptácie ako persona non grata s absolútnou absenciou akceptov. Spomínanú deliacu čiaru statusov akceptácie a nonakceptácie tvorila hraničná línia osoby X s rovnakým množstvom akceptov a nonakceptov. (Špecifickým prípadom tejto horizontálnej hraničnej línie bol stav absolútnej absencie oboch signálnych údajov sociogramu: akceptu

a nonakceptu. Kvôli vyššej čitateľnosti tohto najkurióznejšieho stavu sociogramu sme túto kolonku zaradili na najvýraznejšie miesto statusov akceptácie pod status tzv. osoby non grata, uvedomujúc si výnimočnosť stavu tejto osobnosti v skúmanej societe. Kolonku sme označili názvom Persona ANi.) Medzi uvedenými kulminačnými bodmi boli už spomínané dve päťice symetricky škálovaných statusov akceptov a nonakceptov. Pomocou nich sme zoradili získané indexy do škálovaného sociogramu skúmanej society a zistili stupeň sociability jednotlivcov v rámci skúmanej society.

Vytvorili sme nasledovné hladiny škálovaných sociálnych statusov :

PERSONA GRATA: osobnosť absolútne akceptovaná s absenciou nonakceptov,
predpokladaná vysoká socialibita,
(líder skupiny, ak nepostráda riadiace schopnosti – úspešný líder skupiny) *Aa*

+0,01 až +0,2: osobnosť ľahko akceptovateľná
akcepty vysoko prevažujú nad počet nonakceptov
(n. tvoria cca pätinu počtu akceptov),
možný líder skupiny *Al*

+0,21 až +0,4: osobnosť stredne ľahko akceptovateľná,
nonakcepty tvoria cca dve pätiny počtu akceptov *Alm*

+0,41 až +0,6: osobnosť stredne akceptovaná,
nonakcepty tvoria cca polovicu počtu akceptov *Am*

+0,61 až +0,8: osobnosť stredne akceptovateľná,

nonakcepty tvoria štyri pätiny počtu
akceptov

Amg

+0,81 až +0,99: osobnosť ťažšie akceptovateľná,
nonakcepty tvoria viac ako štyri pätiny akceptov,
akceptov je minimálne o jeden viac ako nonakceptov *Ag*

1 : osobnosť s rovnakým počtom akceptov a nonakceptov *X*

-0,99 až -0,81: osobnosť zľahka neakceptovaná,
počet akceptov je v pásme iba
päťnovej straty oproti nonakceptom *Nl*

-0,80 až -0,61: osobnosť stredne neakceptovaná,
počet akceptov je v pásme dvoch
päťín oproti nonakceptom *Nlm*

-0,60 až -0,41: osobnosť stredne neakceptovaná,
počet akceptov tvorí cca polovicu
nonakceptov *Nm*

-0,40 až -0,21: osobnosť stredne ťažko akceptovaná,
počet akceptov tvorí cca tri pätiny
nonakceptov *Nmg*

-0,20 až -0,01: osobnosť ťažko akceptovaná,
počet akceptov tvorí menej ako pätinu nonakceptov-
osobnosť vyžadujúca špeciálny socializačný
prístup *Ng*

PERSONA NON GRATA: osobnosť neakceptovaná,

Osobnosť bez jediného akceptu,
osobnosť prijímajúca výlučne nonakcepty a spravidla
aj vysielajúca výlučne nonakcepty – osobnosť
vyžadujúca špeciálny socializačný prístup *Na*

osobnosť bez jediného akceptu a bez jediného
nonakceptu, inertná osobnosť danej societe ľahostajná,
predpokladaná nízka socialibita - osobnosť vyžadujúca
mimoriadne špeciálny socializačný prístup *ANi*

Zmysel zisťovania škálovaných sociálnych statusov vidíme primárne v objektivizácii diagnostikovania medziľudských vzťahov v triednej societe, v poznaní vzťahov v triede aj z hľadiska jednotlivca a jeho statusu a v ich následnom pedagogickom využití. Ďalšie využitie vidíme najmä pre výskumné účely a to na zisťovanie vývinu sociálnych vzťahov v skupine uplatňovaním zmenotvorných socializačných (v našom prípade aj emocionalizačných) aktivít. Po aplikovaní zmenotvorných aktivít je možné uskutočniť sociometrický retest a výskumník má po spracovaní údajov v rukách výsledky oboch škálovaných sociogramov. Komparácia zmien, ktoré sa odohrali v čase medzi testami a retestami, mu odhalí účinok invázie zmenotvorných aktivít pedagógov na prosociálne vzťahy v skúmanej societe.

Použitá literatúra:

BIRKENBIHLOVÁ, V. F.: Umenie komunikácie. Bratislava: 1999, 319 s. ISBN 80-88915-20-1.

JANOŮŠEK, J.: Metody sociální psychologie. Praha: SPN. 1986.

ZELINA, M.: Humanizácia školstva. Bratislava: Psychodiagnostika.
1993, 95 s.